

A FRANCIA KAMARAI VÁLASZTÁSOK

A MÁJUS HÓ 1-ÉN ÉS 8-ÁN lezajlott francia választások Európában és a tengeren túl is a nem eléggé alaposan tájékozott közvélemény előtt nagy meglepetést keltettek. Az emberek számítottak ugyan bizonyos mérsékelt balratolódással, az általános vélemény azonban az volt, hogy az eddigi erőviszonyokban lényeges eltérés nem lesz, s ha a baloldal meg is erősödik, ez egy-két mandátumnál többet nem fog jelenteni. Ezzel szemben azok, akik a francia belpolitikai viszonyokat alaposan ismerték, akik tisztában voltak az 1927. évi francia választási törvény rendelkezéseivel, a francia választási rendszer technikájával, azoknak a választás eredménye nem okozott meglepetést.

A baloldali pártok megerősödését elsősorban nem a baloldali világszemlélet megerősödésében, nem abban kell keresni, hogy az ország lakosságának felfogása erősen balfelé tolódott, hanem elsősorban keresni kell a francia választási rendszerben, amely a baloldali pártoknak erősen kedvez. Ezenkívül erőt merítettek a baloldali pártok a mai válságos helyzetben többévi ellenzéki politikájukból is, amely az elégedetlen polgári elemeket táborukba vonzotta. Igaz ugyan, hogy anyagi eszközökben erősebbek voltak a jobboldali és középpártok, mert ezek a nagyipar és a nagytőke támogatásán kívül élvezték a belügyminisztérium titkos alapjainak és a de Kerilüs pártkasszájának támogatását is, az anyagi fölényből származó előnyöket azonban ellensúlyozták a baloldali pártok szervezeti előnyei és az ellenzéki pártoknak kedvező gazdasági és politikai helyzet.

Hogy a francia választások jelentőségével, a választások várható bel- és külpolitikai következményeivel kellően tisztában lehessünk, ismernünk kell előbb a francia választási rendszert, az egyes politikai pártokat, azoknak szervezetét, politikai célkitűzéseit és erőviszonyait a Kamarában.

Az új választási törvény, amelynek alapján a választások lefolytak, 1927-ben kelt. Ez előtt, 1919. óta megyénként (département) lista szerint történt a választás olyképpen, hogy 75.000 lakosra egy-egy képviselő esett s egy-egy megyének legalább három képviselő választására volt joga. Ebben a régebbi törvényben bizonyos mértékig az arányos képviselet alapelve is kifejezésre jutott. Az új törvény ezzel szemben visszaállította a járásonként (arrondissement) választási rendszert. E szerint minden járásnak joga van egy képviselőt választania, mégpedig az abszolút többség elve alapján. Ha a jelöltek egyike sem éri el a leadott szavazatok abszolút többségét, nyolc napra pótválasztásra kerül a sor.

A járásonkénti választási rendszerre a baloldali pártok, különösen a radikálisok kívánságára tértek át, s ugyancsak ők voltak azok, akik megakadályozták, hogy a Mandel-féle új javaslat, amely módosítani akarta az 1927. évi törvényt, törvényerőre emelkedjék. A radikálisok különösen azért erőszakolták a mostani rendszernek elfogadását, mert a pártnak a vidéken, különösen a tanítóság és a közigazgatás körében erős kapcsolatai voltak s ezeket sokkal jobban érvényesíthették a járásonkénti választásnál, mint a megyei lista-választásnál. Ezenkívül előrelátható volt, hogy az első választási napon kevés járásban fogják a jelöltek elérni az abszolút többséget és ebben az esetben a pótválasztásnál a baloldali pártok választási kartelje révén a baloldali jelöltnak lesznek a legnagyobb esélyei. E kartel értelmében ugyanis, amely a „pas d’ennemis de gauche“ (ne legyen ellenség a baloldalon!) jelszó alatt a radikális és a szociál-demokrata pártok között 1924-ben jött létre, a kartelbe tartozó jelöltek kötelesek voltak lemondani a legtöbb szavazattal rendelkező baloldali jelölt javára s így minden baloldali szavazatot megszereztek. Ezzel szemben a jobboldali és középpártok hasonló megállapodást egymás között nem tudtak létrehozni. Már most igaz ugyan, hogy a radikálisok az 1928. évi választásoknál csalódtak számításaikban, amennyiben számuk erősen megcsappant, ennek azonban egyéb olyan fontos politikai okai voltak, különösen a frank zuhanása, amelyeket a választási rendszer reájuk nézve kedvező volta sem tudott ellensúlyozni, de hogy számításuk végeredményben reális volt, azt bizonyítja a mostani választások eredménye.

A törvény szerint a képviselői választások alapja ugyanaz a választói névjegyzék, amely a községi, járási és megyei választásokra szolgál. A cselekvő választójog általános és titkos, megillet minden 24 éves, épelméjű, született vagy honosított francia férfit, amennyiben nagyobb bűncselekményekért nem volt elítélve. A nőket ezzel szemben sem a cselekvő, sem a szenvedő választójog nem illeti meg, aminek a magyarázata a már eddig is erősen baloldali színezetű szenátus ellenállásában és a francia nő pszichológiájában, a közügyek iránt való közönyösségében keresendő. Mint-hogy pedig a női lélek általában inkább hajlik a konzervatív jobboldali politikai irányzatok felé, ez is a baloldali pártoknak kedvezett.

A cselekvő választójog feltétele még az is, hogy a választó a választási névjegyzékben fel legyen véve, amihez viszont a közterhek viselésében részvétel vagy legalább is hat hónapi helybenlakás szükséges. Nem gyakorolhatják szavazati jogukat a katonák szolgálatuk tartama alatt és ideiglenesen elveszthető a választói jog bizonyos kevésbé súlyos bűncselekményekért történt jogerős elítélés és a csődnyitás következtében is. Meg kell még jegyezni, hogy a törvény szerint a szavazás nem kötelező, de meghatalmazott útján szavazni nem lehet. A választójoggal rendelkezők száma Franciaországban meglehetősen csekély. A 40 milliónyi lakosból a rendelkezésemre álló legutóbbi adatok szerint 11,250.000 választót tartottak nyilván.

Az ajánlási rendszert a törvény nem ismeri. A jelöltség elvállalását a prefetnél egyszerűen be kell jelenteni, aki azt köteles tudomásul venni. Ez a francia törvénynek igen érdekes rendelkezése, amely a gyakorlatban, az ajánlási rendszer eltörlése után, igen jól bevált.

Képviselővé választható minden 25 évnél idősebb francia férfi, akinek cselekvő választójoga van, katonai kötelezettségét teljesítette, nem tényleges katona, a volt uralkodócsaládoknak nem tagja s legalább 10 év óta francia állampolgár. Nem lehet képviselő az állami javadalmazásban részesülő közhivatalnok sem, kivéve a szajnai département prefetjét, a párizsi rendőrség prefetjét, a párizsi felsőbíróóságok elnökeit és főügyészeit, a nagyköveteket és az egyetemi tanárokat. A képviselői mandátum 4 évre szól, s a megválasztható képviselők száma 1928 óta 613-ban van megállapítva.

Ez a választási rendszer a francia viszonyoknak általában megfelel, bár kétségtelenül nagy hibái is vannak. Hibája, hogy a képviselőt kijáróvá teszi, aki kénytelen kerületének minden ügyes-bajos dolgát intézni, választóinak legkisebb ügyeiben is eljárni s a nagy nemzeti törekvések helyett helyi érdekek szolgálója lesz. Ezenkívül tág teret enged a közigazgatási pressziók érvényesülésének s a jelölt személyét túlságosan előtérbe tolva, a személyi szempontoknak a jelölésnél a nagy politikai ideák rovására túlságosan nagy jelentőséget biztosít. Főhibája azonban az, hogy a képviselői mandátumokat aránytalanul osztja el a választópolgárok között, mégpedig különösen a radikális párt javára. Az 1928. évi választásoknál például a szociáldemokratáknak csaknem négyszer annyi szavazatuk volt, mint a baloldali függetleneknek, az úgynevezett francia szocialistáknak és köztársasági szocialistáknak együttvéve és mégis ez utóbbiak részéről megszerzett mandátumok száma a felét tette ki a szociáldemokrata mandátumok számának. Ezzel szemben a kommunistákra ez a rendszer tudatosan hátrányos, mert bár 1928-ban a kommunista szavazatok száma kétharmada volt a szociáldemokrata szavazatoknak, a kommunista képviselők száma csupán egytizede volt a szociáldemokrata képviselők számának. Viszont előnye ennek a rendszernek a régebbi megyei listaválasztással szemben, hogy az előbbinél egyszerűbb, s a választót közelebbi kapcsolatba hozza képviselőjével.

AMI A FRANCIA KAMARA egyes pártjait, azoknak politikai jellegét és célkitűzéseit illeti, ki kell emelnem, hogy tiszta képet erről azért nehéz alkotni, mert a francia pártok lényegesen különböznek Anglia, az Egyesült Államok, Belgium, Németország vagy akár hazánk pártjaitól is. Magyar vagy angol értelemben vett pártok, azaz a képviselők beosztása kevés számú, egymástól élesen különböző csoportokba, amelyek elismert tekintélyű pártvezér vezetése alatt a parlamenti szavazások alkalmával viszonylagosan homogén viselkedést tanúsítanak, ilyen pártok, élesen körülhatárolt pártkeretekkel, pártfegyelemmel Franciaországban nincsenek. Nem is nevezik ezért őket pártoknak, hanem csoportoknak (groupes). Igaz ugyan, hogy a választók tömegében Franciaországban is megkülönböztethetők bizonyos általános felfogásbeli irányzatok, amelyek aszerint, hogy a fennálló gazdasági vagy társadalmi rend fenntartását vagy többé-kevésbé radikális átalakítását tartják szükségesnek, ott is a parlament két vagy három részre tagozódását eredményezik; ennek következtében a választókat és a képviselőket Franciaországban is be lehet osztani konzervatív, mérsékelt, radikális és forradalmi csoportokba. Nem tekintve azonban arra, hogy a képviselők ezeken a csoportokon belül az egyes gazdasági és társadalmi problémákkal szemben nem foglalnak el egységes álláspontot, ezek a felfogásbeli és érzelmi irányzatok Franciaországban nem illeszthetők be határozott választási és parlamentáris keretek közé. A szociáldemokratákat és a radikálisokat kivéve, a francia csoportoknak nincs állandó és erősen megalapozott szervezetük az országban, s így tagjaik megválasztását komolyan nem mozdíthatják elő, sőt a parlamentben is sokszor kettéválnak a szavazásnál. A francia pártok-

nak ez a sajátsága és különösen a pártfegyelem teljes hiánya az individualizmusra hajló francia néplélekben találja meg a magyarázatát, mely idegenkedik minden kényszertől és az egyéni szabadság teljes biztosításában látja az emberi fejlődés ideálját.

A másik jellemvonása a francia pártoknak, hogy előszeretettel burkolóznak baloldali jelszavakba. Csaknem mindegyik csoport, vallja az bár a legjobboldalibb elveket is, mégis baloldalinak, demokratának, radikálisnak vagy szocialistának nevezi magát. Ezért a csoportok elnevezése megtévesztő és nem fedi a párt valódi programját. Ennek a magyarázatát is a francia néplélekben kell keresnünk, mert a francia éppúgy, mint a pártfegyelemtől, a végrehajtó hatalom túltengésétől is ösztönszerűen fél, az egyéni függetlenséget mindennél többre becsüli és a reakciót legnagyobb ellenségének tartja.

Harmadik sajátsága a francia pártoknak az, hogy szorosan vett programjuk nincs. A fentebb ismertetett választási rendszernek a következménye, hogy a képviselők csoportjaiknak általános célkitűzéseit összhangba igyekeznek hozni a kerületek partikuláris érdekeivel. Éppen ezért nehéz rövid formulákkal az egyes pártok politikai felfogását egymással szemben elhatárolni, amit mégjobban megnehezít az a körülmény, hogy sokszor egy és ugyanazon a csoporton belül is megoszlanak a képviselők véleményei.

Mégis általában három főcsoportra lehet a francia kamara pártjait felosztani: jobboldali, mérsékelt és baloldali pártokra.

A jobboldalon jobbról balfelé haladva foglal helyet a konzervatívok csoportja, amely számra nézve egészen jelentéktelen, s így a parlamenti életben kevés szerepet játszik. Ez a főuraknak, titkos királypártiaknak, néhány egyházinak pártja. A régi kamarában nyolc mandátuma volt, az újban csak öt mandátuma lesz.

Közelebb áll a köztársasági államformához a még mindig erősen konzervatív és nacionalista színezetű köztársasági demokratikus egyesülés (Union républicaine démocratique), amely az erősen nacionalista Marin vezérletét ismeri el. Ez a párt 1903-ban jött létre a Méline-féle haladó párt, a köztársasági szabadelvű párt és a nemzeti köztársasági szövetség fúziójából. A nagyipar és a katolikus vagyonos polgárok pártja. Élesen szemben áll a szocialista és egyházellenes törekvésekkel, a külpolitikában pedig szélsőségesen nacionalista álláspontot képvisel. Követeli a teljes vallási szabadságot, a diplomáciai összeköttetések fenntartását a Szent-Székkal, az Állam és Egyház elválasztásának megszüntetését vagy legalább is a jelenleg fennálló helyzet módosítását, a vallásoktatás teljes szabadságát. Gazdasági szempontból befelé individualista és liberális gazdaságpolitikát hirdet, kifelé azonban támogatja a védővamos politikát, követeli az állami monopóliumok és iparvállalatok megszüntetését, egyedül a tisztán pénzügyi természetű monopóliumokkal tesz kivételt. A pénzügyi politika szempontjából küzd a vagyonadó és az egyenes adók ellen és a fogyasztási adókra akarja helyezni a költségvetés bevételi forrásainak súlypontját. Veszélyesnek tartja a túlságosan radikális munkás és szociális törvényhozást, különösen a kötelező állami társadalmi biztosítást. Híve az arányos képviseleti rendszernek, a nők

szavazati jogának, követeli a többgyermekes családapák többszörös szavazati jogát. A külpolitikában ellenzi a németekhez közeledést, nem bízik a Locamói egyezményekben és a Nemzetek Szövetségében, a védelmi szövetségek rendszerét szükségesnek, a biztonság alapelvét pedig a lefegyverezésnél sorrendben is előbbrevalónak tartja.

A párt, amelynek veszteségei az új választásoknál igen nagyok, 90 mandátumból csak 76-ot tudott behozni, 1919-től 1924-ig részt vett a „Bloc national“ kormányában, majd Poincaré „nemzeti egység“ kormányában és a Tardieu-kormányok egyik legerősebb támasza volt; az 1924—1926-ig kormányzó kartel-kormányokkal, majd 1930-ban a baloldali Steeg-kormánnyal szemben ellenzéki frontot csinált.

Ugyancsak a jobboldalhoz tartoznak még a demokratáknéppártiak (Democrates populaires), akiknek pártja 1924-ben alakult meg s az elzásziakat, bretonokat és baszkokat sorolja hívei közé. Erősen katolikus színezetű, emellett szociális reformokat is sürget és a külpolitikában a népszövetségi eszme híve. Briand politikáját teljes erővel támogatta. Számra nézve gyenge párt ugyan, de a parlamentben elég nagy szerepet játszik. Az új parlamentben 16 tagja lesz, a régiben 19 tagja volt.

A középpártok sorában foglalnak helyet jobbról balfelé haladva a baloldali köztársaságiak (Républicains de gauche) Tardieu pártja, a régi kamarában 101, az új kamarában csak 72 mandátummal és a demokratikus és szociális cselekvés pártja (Action démocratique et sociale), amelynek Maginot a vezére. E két párt, amely a Tardieu-kormányok másik legerősebb támasza volt és a Poincaré díszelnöksége alatt álló Alliance démocratique tagja, belpolitikailag a jobboldali pártok és a radikális párt között a régi liberális tradíció útján halad, nem ellensége az Egyháznak, erélyesen állást foglal a szocializmus ellen és elismeri a konstruktív szociális reformok szükségét. A külpolitikában csaknem azonos elveket vall a jobboldallal, szélsőségesen nacionalista, a kormány legfőbb feladatának tartja a nemzeti biztonság megvédését, szükségesnek véli a békeszerződések rendelkezéseinek feltétlen tiszteletbentartását, a katonai szövetségek rendszerének fenntartását és az erős fegyverkezést. A Young-terv módosítását és a fegyverkezések csökkentését ellenzi, a Nemzetek Szövetségének munkáját azonban rokonszenvel nézi. Az első Tardieu-kormány bukása után 1930 decemberében e két párt a Steeg-kormánnyal szemben ellenzékbe vonult.

Ugyancsak a középpártokhoz tartozik még a Franklin-Bouillon vezetése alatt álló szociális és radikális baloldaliak pártja (Gauche sociale et radicale), a baloldali függetlenek (Indépendants de gauche) és a Loucheur vezetése alatt állott radikális baloldali pártja (Gauche radicale). A Franklin-Bouillon pártja volt a múlt kamarában Marin jobboldali pártjával együtt a Briand-féle német-francia közeledési politikának leghevesebb ellenzője. A Loucheur-csoport már nagyon közel áll a baloldalhoz és 1924-ben a baloldali pártok karteljéhez csatlakozott. E pártok vesztesége szintén igen nagy: a független köztársaságiak az eddigi 26 mandátumhoz kettőt nyertek ugyan, a radikális párton kívül álló és

az említett pártok között megoszló radikális felfogású képviselők azonban 90 mandátumból 28-at vesztek.

A baloldali pártok között számbelileg a legnagyobb és mind az országban, mind a kamarában a szociáldemokrata párttal együtt a legjobban szervezett, a legnagyobb történeti múltú visszatekintő párt a radikális és radikális-szocialista párt (Groupe radical et radical-socialiste). A régi kamarában 109 tagja volt, az új kamarában 157 tagja lesz, tehát az új választásokon 48 mandátumot nyert. Ez a francia kispolgár pártja, akihez csatlakoznak még Dél-Franciaország földműves elemei, kisgazdái, a hivatalnok elemek és az említett társadalmi rétegekből kikerült intellektuálisok is. Eredetét Gambetta 1869-iki híres belleuillei programjára vezeti vissza. A harmadik köztársaság kezdete óta a kamara legbaloldalibb polgári elemeit foglalja magában, különösen a „laicitás“ szempontjából. A Mac Mahon-féle royalista politika leverése óta, 1877-től kezdve egészen a világháborúig az egymást követő kormányokban nagy szerepet játszott. Eredetileg az 1875. évi alkotmány módosítása és különösen a szenátus megszüntetése vagy legalább is jogainak megnyirbálása volt főtörekvése, majd különösen az Egyház ellen intézte támadásait és a kongregációk eltörlését, az Állam és az Egyház elválasztását követelte. Ezenkívül egyik főprogramja volt a progresszív jövedelmi adónak behozatala. Miután mindezt elérte, a háború után mindjobban közeledett a szociáldemokrata párthoz és 1924-ben választási kartelbe lépve az utóbbival Herriot elnöksége alatt 1926-ig a szocialisták külső támogatásával kormányon volt. A frank rohamos esése következtében 1926-ban át kellett adnia helyét Poincaré „nemzeti egység“ kormányának. Ebben is részt vett azonban a radikális párt négy tagja egészen 1928-ig, mikor a párt angersi határozata következtében ellenzékbe vonult és két éven át megőrizte ezt a helyzetét. Ellenzéke volt ugyancsak Tardieu kormányának is.

Nem egy nagynevű államférfi tartozott soraiába, így többek között Jules Simon, Clemenceau, Combes, Léon Bourgeois. Jelenlegi vezére Herriot lyoni polgármester, a francia kispolgár megszemélyesítője, kívülre Caillaux és Daladier játszottak még a párt életében vezető szerepet.

Belpolitikai szempontból—igen találóan jegyzi ezt meg Siegfried a francia pártokról írott kitűnő könyvében — a radikálisok állást foglalnak mindennel szemben, ami „nagy“, a nagyiparral, a nagytőkével, nagybirtokkal, nagykereskedelemmel szemben, és támogatnak mindent, ami „kicsi“, a kisipart, a kistőkét, a kisbirtokot, a kiskereskedelmet. Követelik a „laicitás“ alapelveinek szigorú keresztülvitelét, a Szent-Székkal fennálló diplomáciai kapcsolatok megszüntetését, az Egyház és az Állam elválasztásáról szóló törvénynek Elzász-Lotharingiára kiterjesztését, az egységes „laikus“ iskola felállítását, amely kérdés szerintük független a közoktatás állami monopóliumától. Pénzügyi szempontból sürgetik a progresszív egyenes adók továbbfejlesztését és a progresszív vagyoadónak behozatalát. Gazdasági és szociális programjuk is elég radikális: sürgetik az állami beavatkozás fejlesztését, radikális szociális reformok behozatalát, némely

közérdekű vállalat nacionalizálását. Egyébként szociális téren a szolidarizmus alapján állanak, elismerik az egyéni magántulajdon szentségét és ellenzik az arányos választási rendszert.

Külpolitikai programjuk alaptétele a Nemzetek Szövetségének, valamint a kötelező döntőbíráskodásnak és az európai államszövetség eszméjének támogatása. 1930-ig hívei voltak a fegyverkezések kpmoly csökkentésének is, de a párt grenoblei kongresszusa óta, különösen a német választásoknak és a békeszerződések revízióját célzó mozgalom megerősödésének hatása alatt kimondották, hogy a katonai Program kiépítését Franciaország biztonságának megvédése érdekében szükségesnek tartják.

A baloldal második nagy pártja a szociáldemokrata párt (Groupe du Parti socialiste S. F. I. O.). Még erősebben van megszervezve, mint a radikális párt, de még erősebb benne — ami különben minden szociáldemokrata pártnak sajátja — a pártfegyelem is. A volt kamarában 112 mandátuma volt, az új kamarában 129 mandátumot szerzett.

A francia szocialista párt a Jules Guesde alapította forradalmi párt és a Jean Jaurés alapította szociáldemokrata párt egyesüléséből keletkezett. 1920-ban kiváltak belőle a kommunisták.

A párt alapelve, hogy polgári párttal együtt a kormányban nem vesz részt. Ezt az elvet csak a háború alatt törte át, amikor Thomas és Guesde szocialista képviselők résztvettek a nemzeti egység kormányában. 1924-től 1926-ig támogatta ugyan a párt Herriot kormányát, de a kormányban nem foglalt helyet. Ez „a hatalomban nem részesedés” alapelve a párt balszárnyának szemében dvi jelentőségű, a jobbszárny és a mérsékeltek szemében azonban csak taktikai kérdés.

A párt parlamenti vezére a jobbszárnyhoz tartozó Léon Blum, főtitkára a legutóbb kibukott s a párt részéről a köztársasági elnökségre jött, a párt balszárnyához tartozó Paul Faure.

A francia szociáldemokrata párt programjában a kapitalista termelési rend megszüntetése bizonyos fenntartásokkal és mérséklésekkel szerepel különösen a parasztbirtok tekintetében. Követeli az állami monopóliumok kiterjesztését, a nagyipari vállalatok nacionalizálását, a vagyonadó behozatalát, fejlett szociális törvényhozást és a szakszervezeti jog teljes szabadságát.

Külpolitikailag a párt támogatja a Nemzetek Szövetségét, a kötelező döntőbíráskodást, a Németországhoz közeledés politikáját. Elvileg nem ellensége a békeszerződések egyes rendelkezései revíziójának sem s híve a radikális leszerelésnek. Ezért sohasem szavazza meg a katonai költségvetést. Híve a Szovjet-Oroszországhoz közeledésnek is, de ennek ellenére belpolitikailag erélyesen küzd a kommunisták ellen.

A radikális és a szociáldemokrata párt között foglal helyet a köztársasági szocialisták csoportja (Groupe des républicains socialistes) és a francia szocialista párt (Parti socialiste français), amelyek 1926-ban ideiglenesen fuzionáltak, majd ismét kettéváltak. Mind a két párt számra nézve elég jelentéktelen s az országra kiterjedő szervezete nincs.

A régi kamarában mindkettőnek együttvéve 32 mandátuma volt csupán, az új kamarában pedig 27 lesz. De ha számra nézve jelentéktelenek is, mégis mindig nagy szerepet játszottak a francia politikában tagjaik nagy súlya és kiváló egyénisége miatt. Az előbbi párt sorába tartozott Briand és Painlevé, az utóbbi elnöke Brunet. Közéjük tartozik még a magyarbarát De Monzie és Borel is.

Elméletben a köztársasági szocialisták a radikális párt balszárnyához, a francia szocialisták a szociáldemokratákhoz állanak közelebb, amelynek jobbszárnyából váltak ki 1919-ben. Mind a ketten a külpolitikában nemzetközi közeledést és mély szociális reformokat sürgetnek, gyakorlatilag azonban taktikájuk igen alkalmazkodó és simulékony és ez lehetővé tette számukra, hogy résztvegyenek a legkülönbözőbb kormányzati koalíciókban. Tardieu kormányaival szemben mindketten ellenzékben voltak, a Steeg-kormányban azonban tagjai voltak.

A baloldal két legszűkebb pártja a szocialista-kommunista párt, amely Trockij hívének tartja magát, s amelynek a régi kamarában öt mandátuma volt, az új kamarában pedig 11 mandátuma lesz, továbbá a III. Internacionale alapján álló és Moszkvával szoros kapcsolatban működő kommunista párt, amelynek a múlt kamarában 30 mandátuma volt, az újban pedig 12 mandátuma lesz. A kommunista párt vezére a mostani választásoknál kibukott Cachin, hivatalos lapja a L'Humanité. Az országban erős propagandát fejt ki s minden külpolitikai és gyarmati kérdésben főtörekvése a kormány zavarbahozására irányul.

Amíg tehát a régi kamarában a jobboldalnak összesen 117 mandátuma volt, az új kamarában csak 97 mandátuma lesz. A középpártoknak 217 mandátumuk volt, az új kamarában 162 mandátumuk lesz. A baloldalnak viszont a régi kamarában 253 mandátuma volt, az újban 313 lesz. A kommunistáknak 15 mandátumuk volt, az újban 23 lesz. Az utolsó Tardieu-kormány többsége, amely a jobb- és középpártokat foglalta magában és amely a régi kamarában 334 mandátummal állott szemben a baloldalnak — a kommunistákat nem számítva — 253 mandátumával, az új kamarában elvesztette a többséget és csupán 259 mandátumra tudott szert tenni a baloldal 313 mandátumával szemben.

KÉTSÉGTELEN TEHÁT, hogy a kamara többségét a két legjobban szervezett és legerősebb baloldali párt: a radikális és a szociáldemokrata párt szerezte meg, s kétségtelen az is, hogy a köztársasági elnök a parlamenti szokásnak megfelelően Herriotnak, a legnagyobb párt vezérének fogja felajánlani a miniszterelnöki tárcát. Kérdés már most, mely pártokból fog az új kormány többsége előállni. Két megoldás lehetséges: a radikális párt koalíciója a középpártokkal, vagy a régi kartel visszaállítása a radikálisok és a szocialisták szövetsége alapján. Valószínűbb az előbbi, ezt a feltevést támogatják Herriotnak a választási harc alatt elhangzott nyilatkozatai és támogatja az a körülmény is, hogy a mai nehéz gazdasági helyzetben a frankot egy szocialista-radikális kormány veszélyeztetné, a tőkék kiáramlását idézné elő, ezt pedig Herriot sem fogja merni megkockáztatni.

Akár az első, akár a második koalíció fog azonban uralomra

jutni, az is bizonyos, hogy ez mind külpolitikai, mind belpolitikai téren a francia politikában bizonyos változást fog előidézni. Hogy mik lesznek az új választásoknak belpolitikai következményei, az ma még nehezen mondható meg előre. Kétségtelen azonban, hogy az 1924. évi baloldali kartel uralma pénzügyileg csődöt mondott és a frank zuhanása okozta bukását. Ha a radikálisok a szocialistákkal lépnek koalícióba, ez a veszély újra fenyegethet. Mert igaz ugyan, hogy az 1924. évi kartelkormány legalább kifejezetten nem nyúlt drákói eszközökhöz a tőkével szemben, az ilyen eszközökkel azonban a tőkét nem egyszer megfenyegette, és a pénzt ez is olyannyira idegesítette, hogy ez volt az egyik oka a frank akkori katasztrófájának.

Egyébként éppen a legfontosabb pénzügyi kérdésekben a radikálisok és a szociáldemokraták felfogása között áthidalhatatlan szakadék tátong. A szocialisták a katonai kiadásokat több milliárddal csökkenteni akarják s ezt tartják a költségvetés egyensúlybahozatala egyedüli helyes eszközének; ezzel szemben Herriot mindig megszavazta a katonai hiteket, mert „szívesebben állít az ellenséggel szembe erődöket és gépeket, mint a katonák mellét.“ A szocialisták követelik a vasút és a biztosítás államosítását, amit Caillaux Nantesban a szocialisták egyik legnagyobb közgazdasági tévedésének bélyegzett. A szocialisták a nagytőkét sürgősen meg akarják erősen adóztatni, amit a mai viszonyok között a radikálisok nem tartanak időszerűnek. Mindez valószínűvé teszi, hogy a radikálisok tanultak az 1924. évi tapasztalataikból és közgazdasági és pénzügyi politikájuk nem lesz oly veszélyes a tőkére, mint a francia jobboldali lapok hirdetik.

Hogy a francia külpolitika alapiránya, végső célkitűzései megváltozzanak, az kevésbé valószínű, mert a francia külpolitika úgy követi a maga útját, mintha szilárd síneken járna. A háború óta szinte klasszikus, mondhatnánk kikristályosodott formában jelentkezik és a törvényhozási választások nem elegendők ahhoz, hogy alapirányából kimozdítsák. Amit várhatunk \$ ami nagyon valószínű, az a formák megváltozása. Nagyobb elaszticitásra számíthatunk és kevésbé merev formákra. Ezt a feltevést támogatja a baloldali pártok programja, de támogatja a tapasztalat is, amely azt bizonyítja, hogy Herriot a kartel uralma idején sokkal engedékenyebb külpolitikát követett, mint elődei. Résztvett a londoni konferencián, érvényre emelte a Dawes-tervet, tárgyalásokat kezdett Németországgal. Az ő uralma alatt történt először, hogy francia miniszterelnök német miniszterrel személyesen találkozott s így előkészítette a locamói politika útját. Mindez arra enged következtetni, hogy a nyári genfi és lausannei tárgyalásokon legalább formákban megértőbb szellem fog érvényesülni.

SZÁSZY ISTVÁN